

İrem Barutçu – 6-7 Eylül olayları, gazetecilik ve gazeteciler

Posted on 06/09/2024

“6-7 Eylül kolektif bir çalışmadır. İstihbarat örgütü devrededir. Hükümet, en iyi niyetli yorumla, protesto gösterilerinden medet ummaktadır. Hükümetçe himaye edilen bazı gruplar, kışkırtmaya yönelik rol üstlenmiş, sokaklarda gösteri ve şiddete göz yumulmuş, olaylara zamanında ve gerektiği gibi müdahale edilmemiş, gayrimüslim vatandaşların can ve mal güvenliği korunamamıştır. Türk basınının bazı yayın organları ise olaylar öncesi ötekileştiren, hedef gösteren haber ve yorumlar yapmışlardır. Arşiv kayıtları, bu gazetelerde çalışan kimi bireylerin, gazetecilik mesleğinin sınırlarının ötesine geçtiklerini de gösterir.”

Başımı kitaptan kaldırıp, önümde uzanan bahçeyi izliyorum. “Yaz bitti!” diye geçiriyorum aklımdan. Değişen rüzgârlar ve taşıdıkları kokular sonbahara vurgu yapıyor, son birkaç gündür. Yaprak dökümü yakın... Dökecek, arınacak, ölümsü dinginliği takiben yeniden canlanacak tabiat... Gözüm masa üstündeki ajandaya kayıyor: “6 Eylül Cuma” yazıyor. Bir de not düşülmüş; “6-7 Eylül İstanbul Pogromu”. Diğer adıyla 6-7 Eylül Olayları; bundan 69 yıl önce başta Rumlar olmak üzere gayrimüslim vatandaşları hedef alan saldırı, yağma ve yıkımın yıl dönümü... Peki ne oldu, nasıl oldu, 6 Eylül gecesi sağduyu niçin can verdi İstanbul sokaklarında?.. Toplumun bir kesimini diğerine karşı kimler, nasıl kışkırttı? Ah o içerikler; ötekileştiren, düşmanlaştıran... Sonra bir olay ve bir manşet: Atamızın evi bomba ile hasara uğradı. Sahi, geçen yıllarda biz arınabildik mi?

“...Olayı, gece yarısına doğru haber aldık. İstanbul’un yakılıp, yıkılmakta olduğuna ilişkin haberler geldi. Bulduğumuz yer Topağacı idi. Hemen, gene Erdal’ın (İnönü) siyah Citroen’ine atladık ve yola çıktık. Tam karşıda, Üsküdar sırtlarında birkaç kilisenin yanmakta olduğunu eve geldiğimizde gördük. Beyoğlu’na geçtik. Ben, Beyoğlu’nun o geceki

halini hayatımın sonuna kadar unutamam. Bütün cadde kumaşlar, vitrinlerden çıkarılıp atılmış eşyalarla doluydu. Buzdolapları, radyolar, çamaşır makinaları ortadaydı. Sonradan, resmi yorumlar buna, 'Milletin asil heyecanı' gibi şatafatlı sıfatlar uydurmuşlardır. Fakat hareketin hiçbir asaleti yoktu. Taksim'den itibaren cadde geçilecek gibi değildi. Kumaşların üstünden tünele kadar öyle gittik. Bu sırada etrafımızda elleri sopalı ve haydut kılıklı kimseler bir yandan onu bunu kırıyor, diğer taraftan amansız bir servet düşmanlığı yapıyorlardı. 'Onbinlerce lira kazanıyorlar, iki paralık malı dünya kadar pahalıya satıyorlar' sözlerini o gece kulaklarımla duydum. Artık Kıbrıs'ı da Rumları da herkes unutmuştu. Tek istek, haksızlıklarla burulmuş kalpleri dolduran tahrip isterisiydi. Nitekim o gece İstanbul'da yıkılmadık yer bırakılmadı." [1]

Gazeteci Metin Toker, Tevfik Çavdar'ın "Türkiye'nin Demokrasi Tarihi" adlı eserinde, 6 Eylül gecesi gördüklerini bu şekilde anlatıyor. Toker'in, toplumsal bir cinnet halini resmettiğini söylemek sanırım yanlış olmaz. Görgü tanıklığına, "Tünel'den Şişhane'ye indik, oradan Atatürk Köprüsü yoluyla Fener'e geldik. Polisler ve askerler Patrikhane'ye giden yolu kapatmışlardı." diyerek devam ediyor: "...Aksaray'a çıktık. Beyazıt'tan Vilayete geldik. Ben, basın kartımı göstererek içeri girdim. Vali'nin odasında Dr. Namık Gedik (dönemin İçişleri Bakanı) bir koltuğa adeta serilmiş, şaşkın ve kararsızdı. Ankara yolunda olan Başbakan Adnan Menderes'ten sıkıyönetimin ilan edildiği haberi, ben vilayette iken geldi. Harekâtı bir korgeneral idare ediyordu. Askere ateş emri verilmişti. Fakat asker ateş etmiyordu. Zaten halk orada burada askeri alkışlıyor, onun gözü önünde tahrip ve yağma hareketini sürdürüyordu. Vali Fahrettin Kerim Gökay işi askere bırakmıştı. Dr. Gedik de öyle. Birkaç gün önce muhalefete şimşekler yağdıran adam, şimdi süt dökmüş kedi gibiydi, bir şeye karışmıyordu. Vilayette bir süre kaldım, sonra ayrılıp tekrar otomobile girdim. Şehrin birkaç yerini daha dolaştık. Her yerde durum aynıydı. Karanlık yüzlü adamlar, onlara katılmış ve çapulcu oldukları belli kadınlar ganimetlerini koltuklarının altına sıkıştırmış evlerine dönüyorlardı. İstanbul belki de tarihinin en feci gecelerinden birini yaşamıştı. Her taraf yangın yeri halindeydi. Hükümet, devlet ortadan kalkmıştı. Kimse ne yapacağını bilmiyordu. Duvarlara Rumlar aleyhine yazılar yazılmıştı. Fakat onların yanında zenginlere, servete

çatan cümleler eksik değildi.”

6-7 EYLÜL ÖNCESİ ATMOSFER

İktidarda III. Menderes Hükümeti bulunuyordu ve dış politikada son derece kritik bir gündem maddesi hükümeti sıkıştırıyordu: 29 Ağustos 1955 tarihinde toplanmış olan Londra Konferansı’nda Kıbrıslı Rumların 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na getirmiş olduğu self-determinasyon talebi görüşmeye açılmıştı. Gerçekleştiği taktirde Kıbrıslı Türkler nazarında, ölüm demekti bu... Oysa Türkiye, uzun yıllar, İngiltere idaresi altında bulunan Kıbrıs’ta statükonun korunması gerektiği yolunda politikalar gütmüştü. Demokrat Parti, adanın statükosunda değişiklik olacak ise Türkiye’ye verilmesi gerektiği tezini ancak EOKA hareketinin siyasi hedefini “ENOSİS” olarak ilan etmesinin ardından savunmaya başlamış; Kıbrıs Türktür Cemiyeti (KTC), talebe federasyonları, işçi sendikaları ve siyasi partiler tarafından düzenlenen mitinglerde hep o slogan atılır olmuştü: “Kıbrıs Türk’tür, Türk kalacaktır!”

Kıbrıs’ın Türk olduğu, Yunan’a verilemeyeceği, bir gün sahip değiştirmesi icap ederse Türkiye’ye bağlanması gerektiği tezini Türk kamuoyunun gündemine getiren kişi, Hürriyet gazetesi kurucusu Sedat Simavi’dir. Simavi’nin basit dili, sade Türkçesi ve “asker mektubu”[2] havasındaki makaleleri, görüşlerinin halk tarafından benimsenmesinde etkili olmuştur. Gelgelelim kalemini bilemiştir ve üslubu serttir: “Bir tarafta öz malımız olan Kıbrıs adası durup dururken Yunanlıların bu ada üzerinde iddiaları varken nasıl olur da biz, Yunanlılarla can ciğer dost oluruz” [3] Bu davayı, ölümünün ardından gazetenin yönetimini devralan oğulları Haldun ve Erol Simavi’ye miras bırakacak, söz konusu Kıbrıs olduğunda, Hürriyet’in sesi gür ve güçlü çıkacaktır. Hatta daha fazlası! Özellikle 1955 yazından itibaren, İstanbul Rumlarını eleştiren, ötekileştiren bir üslup, gözle görülür şekilde gazete sayfalarına yansımaya başlamıştır. Türk basınının diğer milli sesleri de Hürriyet’i takip etmekte gecikmeyeceklerdir, elbette! Londra Konferansı’nın ikinci tur görüşmeleri öncesinde, hava

gergindir. Sokaklarda Yunan gazeteleri yakmak adetten olmuştur. Atina gazeteleriyle benzer bir dil kullanmakla, Kıbrıslı Rumların ENOSİS talebine destek vermekte itham edilen Embros ve Apoyevmatini gibi İstanbul gazeteleri de Türk gazetelerinin hedef tahtasındadır artık.[4] Fener Rum Patrikhanesi eleştirilmekte; Patrik Athenogoras, İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin lideri olarak Makarios'a "Dur!" dememekle, sessiz kalmakla itham edilmektedir. 6 Eylül 1955 tarihli Hürriyet'te yer alan bir haber içeriğinde, "Muhtelif yerlere yazılan ve asılan Kıbrıs Türktür ibaresi dün gece yarısına doğru Patrikhane'nin duvarına da yapıştırılmıştır." denilmiş, söz yine Patrikhane'ye getirilmiştir: "Fener Patrikhanesi'nin Kıbrıs mevzuundaki sükûtu da Fenerli gençler arasında nefret uyandırmıştır. Dün akşam bir Türk ile Rum arasında çıkan münakaşa karakolda neticelenince Fenerli gençler Patrikhane'nin duvarına Türk bayrağı ile süslü ve üzerinde Kıbrıs Türktür ibaresi yazılı bir hafta asmağa karar vermişlerdir." [5]

ÖNCE RADYODA SONRA MANŞETTE

Altyapı hazır! 6 Eylül günü öğle saatlerinde radyoda milli hassasiyetlere, bir başka deyişle, "toplumun bam teline" dokunacak bir haber yayımlandı: "Selanik'te Aziz Atatürk'ün doğduğu ev ile Türk Konsoloslugu binası arasında bahçede saat gece yarısını dört gece bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk'ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshane'nin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayıat olmamıştır. Yunan polisi tahkikata başlamış ve daha sıkı emniyet tedbirleri almıştır. 5 şüpheli şahsın tevkif edildiği bildirilmektedir. Yunan Hükümeti meydana gelen hasarı ödeyeceğini söylemiştir. Yunan Dahiliye Vekili basına verdiği beyanatta 'Bu işi hakiki bir Yunanlının yaptığını zannetmiyorum' demiştir." Başbakan Menderes, sonraları haberin yayımı için onayı kendisinin verdiğini kabul edecekti! İlk taş atılmıştı. İkinci vuruş, İstanbul Ekspres gazetesinden geldi. Saat 16.00 suları idi. Gazete yıldırım baskı yaparak, ilk baskısında iç sayfada kullandığı haberi büyük puntolarla manşete çekti: "Atamızın evi bomba ile hasara uğradı." Haberin spotunda, "Sabaha karşı vuku bulan bu menfur hadise infial uyandırdı."

ifadesi yer alıyordu. İçerikte, Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Sekreteri Kâmil Önal'ın görüşleri de işlenmişti. Önal gazeteciydi. Milli Emniyet ile dirsek temasından olduğu biliniyordu. Gazetede yer alan açıklama tehditkâr ve provokatif idi: “Mukaddese el uzatanlara bunu çok pahalıya ödeteceğiz, ödeteceğimizi alenen söylemekte de bir mazhar görmüyoruz.” İstanbul Ekspres, Demokrat Parti'ye yakınlığı ile bilinen Mithat Perin tarafından yayımlanıyordu. Günlük tirajı aşağı yukarı 30 bin civarı idi. O gün, 269 bin -kimi kaynaklara göre 300 bin civarında- gazete basıldığı iddia edilecekti. Hangi saikle 2. baskıda bu miktarda gazete basma ihtiyacı duyulmuştu?.. 1957 seçiminde Demokrat Parti'den İstanbul Milletvekili seçilecek olan Perin, 27 Mayıs darbesini takiben Yassıada'da kurulan mahkemede, “...İkinci baskı yapıldığı sırada gazetede bulunmadığımı, buna yazı işleri müdürleriyle bayilerin karar verdiğini, işin vahametini ancak sokakta gazetenin kapışıldığını gördüğüm zaman anladığımı ve matbaaya koşup baskıyı durdurduğumu ama iş işten geçtiğini gördüğümü bir bir anlattım.”[6] diyecek, Yazı İşleri Müdürü Gökşin Sipahioğlu'nu işaret edecek idi. Sipahioğlu 2. baskıya ve manşete kendisinin karar vermiş olduğunu kabul edecekti. Bu konuda Raffi Hermon'a vermiş olduğu röportajda, “...Bir dakika efendim, bir dakika! Her şeyden önce, İstanbul Ekspres'i kullandılar; evet onu kullanmış oldular doğal olarak, örneğin... sokaklarda yürürken, bu eylemleri yaparken, elleri havada bu gazeteyi tutanlar oldu tabii. Ama herhalde ki, tüm bu olayların sadece ve sadece İstanbul Ekspres gazetesi sayesinde patladığını söyleyemeyiz!”[7] diyecek ve ekleyecekti: “Ben ikinci baskıyı yapmasam bile, tabii ki tüm bu olaylar yine de gerçekleşirdi.” Sipahioğlu'na göre, o günün koşullarında iddia edildiği gibi 269 bin adet gazete basabilmek ise imkân dahilinde değildi.

SELANİK'TE ATILDI İSTANBUL'DA PATLADI!

Gazete nüshaları şehirde elden ele dolaşırken, saat 17.30'dan itibaren olağan dışı bir hareketlenme gözlenmeye başlanmıştı kentin sokaklarında. Elllerinde, üzerlerinde “Kıbrıs Türktür” yazan dövizler, bayraklar ve Atatürk resimleriyle, önceden örgütlenmiş oldukları izlenimi veren Kıbrıs Türktür Cemiyeti'ne (KTC) bağlı bazı gruplar, Taksim'e akıyordu.

Taksim Cumhuriyet Anıtı önünde İstiklâl Marşı okundu, Türk bayrağı göndere çekildi, milli hisleri yükseltecek sloganlar atıldı. “Yunan Konsolosluğu’na yürüelim!” ya da “Hedefimiz Patrikhane olsun!” gibi provokatif, değişik sesler yükseliyordu gruplar içinde... İstiklâl Caddesi, Tepebaşı güzergâhından Balat’a doğru hareketlenme başladı; geçtikleri cadde ve sokaklarda vatandaşlara “Bayrak as! Bayrak as!” diye bağıryorlardı. Sağduyu, bu noktadan sonra can verecekti! Metin Toker’in anlattığı gibi, başta Rum vatandaşlar olmak üzere gayrimüslimleri hedef alan korkunç bir saldırı başlayacaktı, bir anda. Sadece ev ve iş yerleri değil, ibadethaneler ve hatta mezarlıklar dahi tahrip ediliyordu. Yağma ve talan da cabası... Olaylar, İzmir ve başka kentlere de sıçramıştı. Emniyet güçleri ilk saatlerde seyirci, daha sonra ise etkisiz kaldılar. Bazı bölgelerde Müslüman ahali, gayrimüslim komşularını korumaya, saldırgan ve yağmacıları ev ya da sokaklarına sokmamaya çabalıyorlardı. “Bu sokağa, o evlere girebilmek için beni ezip geçmeniz gerekiyor!” diyenler vardı aralarında. Ne var ki olaylar ancak gece yarısı, ordu birliklerinin müdahalesiyle bastırılabilirdi. İstanbul ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edilmişti.

KIBRIS TÜRKÜR CEMİYETİ’NİN ROLÜ

Hükümet, gün açtığında pek çok açıdan büyük bir yıkımla karşı karşıya kalmıştı. Demokrat Parti iktidarına, kamuoyunun önüne atacağı sorumlu lazımdı! İstanbul Valisi F. Kerim Gökay, 7 Eylül günü İstanbul Başsavcılığı’na, Kıbrıs Türktür Cemiyeti’nin (KTC) olayların hemen öncesinde “Kıbrıs Türktür!” yazılı dövizleri dağıttığı, halkı ve gençlik örgütlerini kışkırttığı yönündeki bilgiyi İstanbul Cumhuriyeti Savcılığı’na iletti ve İstanbul Eminönü 1. Sulh Ceza Hakimliği’nin 7 Eylül 1955 tarihli kararıyla KTC’nin tüm faaliyetlerinin yasaklanmasına, kapısına mühür vurulmasına, mal varlığına el konulmasına karar verildi. KTC’nin tohumu, Türkiye Milli Talebe Federasyonu’nun (TMTF) 1954 yılı ağustos ayında yapmış olduğu bir toplantı çağrısıyla atılmıştı. Toplantıya, Ahmet Emin Yalman, Selim Ragıp Emeç, Ali Naci Karacan, Haldun Simavi başta olmak üzere önde gelen gazeteciler, gençlik ve öğrenci kuruluşlarının temsilcileri, Hür Fikirler Cemiyeti, Millî Tesevüt Birliği ve Kıbrıs

Kültür Derneği üyeleri katılmış; Kıbrıs meselesini milli bir dava haline getirmek, Kıbrıs Türklerinin haklarını Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası alanlarda savunmak gibi amaçlarla bir komite kurulmasına karar verilmişti.[8] Kıbrıs Komitesi (ilk toplantıyı takiben “Kıbrıs Türktür Komitesi”) yedi kişiden oluşuyordu. Aralarında gazeteciler de vardı: Hikmet Bil(gazeteci), Hüsamettin Canöztürk(TMTF Başkanı), Orhan Birgit(gazeteci), Hasan Nevzat Karagil(Kıbrıs Türk Kültür Derneği), Ahmet Emin Yalman(gazeteci), Kâmil Önal(gazeteci) ve Ziya Somer(öğrenci)... Komite, Başbakan Menderes’in isteğiyle, Ekim 1954’te İstanbul merkezli yasal bir dernek haline getirilmiş, adı “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” olarak değiştirilmişti. Cemiyetin başkanlığına getirilen Hikmet Bil, Hürriyet gazetesi kurucusu Sedat Simavi’nin yakın dostuydu. Simavi, 1953 yılında, “Türkiye’nin Kıbrıs diye bir meselesi yoktur!” tezini savunan Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından dava edildiğinde, vekil olarak savunmasını o yapmıştı. Aynı zamanda Hürriyet çalışanıydı. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Hürriyet gazetesinin kuruluşunda yer almıştı. İşte şimdi, başta Hikmet Bil olmak üzere aralarında Kâmil Önal, Hüsamettin Canöztürk, Nedim Üsdiken, Orhan Birgit, Aydın Konuralp, Sarafim Sağlamlı ve Sedat Bayur’un da bulunduğu 97 KTC üyesi tutuklanıyordu. Bu arada İstanbul Ekspres gazetesi sahibi Perin de gözaltına alınmıştı. Ne var ki Demokrat Parti kodamanlarının devreye girmesi sonucu hızla serbest bırakılacak, Başbakan Menderes’in, Perin’e, bir geçmiş olsun telgrafı göndermiş olduğu bilgisi Babıâli kulislerinde fısıldanacaktı. Olaylardan birkaç gün sonra bazı hükümet üyeleri, 6-7 Eylül felaketinin ardında komünistler olduğu savını dillendirmeye başlayacak ve devlet istihbaratınca mimlenmiş sol tandanslı bazı gazeteci ve aydınlar toplanılıp cezaevine atılacaktı. Tutuklular içinde Aziz Nesin, Kemal Tahir, Asım Bezirci, Hasan İzzettin Dinamo, Dr. Müeyyet ve Can Boratay, İlhan Berktaş gibi isimler de bulunuyordu. Olaylardan sorumlu tutularak parmaklıklar ardına konulmuş iki farklı grup oluşmuştu; bir tarafta Kıbrıs Türktür Cemiyeti yönetimi, üyeleri ve onlara bağlı olanlar, diğer yanda komünist olarak mimlenmiş gazeteci ve aydınlar... Bu arada dönemin Sıkıyönetim Komutanı Nurettin Aknoz, 6-7 Eylül’ün komünist tertibi ve eseri olduğu yolunda nutuklar çekiyor, cezaevinde tutulan komünistlerin “salkım salkım asıldığı görmek istediğini” orada burada sakınmadan ifade ediyordu. Aknoz, 6-7 Olayları’nın, “komünistler dışında birileri” tarafından yapıldığı konusunda herhangi bir

yayım olursa, o gazeteyi kapatacağını da gerekli yerlere bildirmişti. Bu söylemler, KTC Başkanı Hikmet Bil'i yine de rahatlatmamış olmalı! Parmaklıklar ardında kaldığı süre uzadıkça huysuzlanacaktı. Dosyaya bakan Askeri Adli Hâkim Fahri Çoker'e, "Bu cemiyet meselesinde Başbakanımızla çok yakın ve titiz bir şekilde çalıştım. Kendimi bir nefer, onu da bir kumandan olarak kabul ettim. O kadar ki onun reyini almadan hiçbir şey yapmadım ve yaptırmadım." diyecek, "...tahkikatın çok uzaması beni maddi ve manevi bakımlardan çok sarstı. Azami bir titizlikle ve tam bir vatansevere yakışır şekilde çalışmanın mükâfatı bu olmamalıydı. Bari birisi gelip kulağımıza vatanın yüksek menfaati için yatıyorsunuz, sabredin her şey yoluna girecek deseydi. O zaman teselli bulurduk. Halen ortada delil yok, emare bile yok lakin yine de mevkufum." [9] sözleriyle, sitem edecekti. Verilen mesajlar gerekli etkiyi yapmış olmalı; hazırlanan fezlekede haklarında, KTC'nin olaylardan bir hafta önce 15-20 bin pankart sipariş ettiği, Kâmil Önal'ın matbaacıya acele edilmesi yolunda telkinde bulunarak pankartların 6 Eylül'e mutlaka yetiştirmesini istediği, 5 Eylül günü yaklaşık 1.500 pankartın Şişli ve Kurtuluş'ta bulunan mağazalara dağıtıldığı, Kadıköy Şube Başkanı Sarafim Sağlamlı'nın daha önceden hazırladığı listeler gereğince tahribe önderlik ettiği, Sarıyer Şubesi'nden Osman Tan'ın bizzat nümayişe katıldığı ve "Arkadaşlar KTC vazifesini yapmıştır, artık dağılın" dediği vb. gibi suçlamalar olmasına rağmen KTC sanıkları tutuksuz yargılanmak üzere 1955 Aralık'ında tahliye edilecek, yargılamalar sonunda ise 24 Ocak 1957'de beraatlerine karar verilecekti. [10] Hikmet Bil beraatinin ardından ödüllendirilircesine Beyrut'a Basın Ateşesi olarak gönderilecekti. Bu arada cezaevinde tutulan solcular da özellikle ana muhalefetin baskıları sonucu, 1955 yılı aralık ayından itibaren serbest bırakılmaya başlanmıştı. Meclis'e getirilen soruşturma önergesi kabul görmemiş, Menderes Hükümeti'nin verdiği yegâne taviz, İçişleri Bakanı Namık Gedik'in istifası olmuştu. Bazı bürokratlar da görevden alınmış, 6-7 Eylül meselesi böylece kapatılmıştı.

YASSIADA'DAKİ İFADELER

Dosya, 27 Mayıs Darbesi'ni takiben Yassıada'da kurulan mahkemede yeniden açılacaktı. 6-7 Eylül Olayları sırasında "Başbakan Yardımcısı" olarak görev yapan Fuat Köprülü'nün kamuoyunu hayrete düşürecek beyanatı, konunun yeniden gündeme gelmesine sebep olmuştu. Köprülü, Yeni Sabah gazetesine şöyle söylüyordu: "Hadiseler Fatin Rüstü Zorlu'nun ilhamı ile Menderes ve Gedik tarafından tertiplenmiştir. Ata'nın Selanik'teki evini Menderes bombalatmıştır. Meselenin tahkik edilmesini, mesullerinin bir an evvel meydana çıkarılmasını istedikçe Menderes'in işi kapatmaya çalıştığını gördüm." [11] Köprülü'nün açıklamaları, Atina'da fırtına koparmış, Milli Birlik Komitesi Yüksek Soruşturma Kurulu, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüstü Zorlu ve Fuat Köprülü hakkında dava açma gereği duymuştu. Olayların gerçekleşmesinde tahrik, teşvik ya da aktif rol oynadığı iddiasıyla dönemin İstanbul Valisi F. Kerim Gökay, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, İstanbul Emniyet Müdürü Alaeddin Eriş, Selanik Başkonsolosu Mehmet Ali Balin, Başkonsolos Yardımcısı Mehmet Ali Tekinalp ve Atatürk'ün evine bomba koyma iddiasıyla suçlanan Oktay Engin ile konsolosluk görevlisi Hasan Uçar da davaya sanık olarak dahil edileceklerdi. Ancak suçlamalar daha çok Menderes ve Zorlu üzerinde yoğunlaşıyordu. Menderes hakkındaki iddialar dört başlıkta toplanmıştı: Olaylarda etkili olduğu iddia edilen Kıbrıs Türktür Cemiyeti'ni himaye etmek, 24 Ağustos 1955'te verdiği bir beyanatta halkı olaylara teşvik etmek, Fatin Rüstü Zorlu'nun Londra'dan gönderdiği telgraf sonrasında olayları tertip etmek ve Köprülü'nün Yeni Sabah gazetesindeki suçlamaları... 98 tanığın dinlendiği davada tanıklardan biri de gazeteci Hikmet Bil olacaktı. KTC'nin, yürütmenin başı olarak Menderes tarafından himaye edilmekte olduğu yönündeki iddiaları doğrulayacak olan Bil, Menderes'in olaylardan bir gün önce kendisini davet ederek Kıbrıs konusunu sorduğunu, Londra'dan gelen şifreli telgraftan da söz ederek, "Londra'dan yeni bir şifre geldi. Fatin'in, 'Zayıf durumdayım, Türk kamuoyunu zapt edemiyoruz, diyebilmeliyim' şeklinde şikâyetleri var. Daha aktif olmanızı istiyoruz!" dediğini söyleyecekti. Bil, bir de anekdot aktaracaktı: "...Efendim, sonra kendisi (Menderes) otomobile biniyordu, gene ben 15-20 metre uzaktaydım, otomobile binerken Zafer Ersu benim yanıma geldi. 'Beyefendi sizi istiyor' dedi.

Otomobile gittim, kendisi sağ tarafta oturuyordu, sol tarafa da beni oturttu. ‘Biz bu cemiyeti zaten halkın malı olan Kıbrıs davasını devlete mal etmek için kurmuştuk. Görülüyor ki zat-ı âliniz mükemmelen benimsemişsiniz, müsaade ederseniz bu cemiyeti feshedelim’ dedim. ‘Yok daha dursun, cemiyet bize lazım’ dedi.”[12] Köprülü’nün iddialarına gelince... Yeni Sabah gazetesine vermiş olduğu beyanatın aksine, mahkeme heyeti karşısında Selanik’te patlayan bomba ile hükümetin ilgisinin bulunmadığını, olayların başlama şekli ve olaylar sonrası yapılan yargılamalarda bir netice alınmaması sebebiyle “Hükümetin tertibidir” kanaatine ulaşmış olduğunu açıklayacaktı. Tanık olarak dinlenen İsmail Tamçelik ve MİT müfettişi İbrahim Oğuz ise Oktay Engin’in Türk istihbaratı adına çalışmakta olduğu yönünde ifade vereceklerdi.[13] 20 oturum süren yargılama sonunda Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu 6’şar yıl, İzmir Valisi Kemal Hadımlı ise 4 buçuk yıl hüküm giyecekti.

ÖZEL HARP İŞİYDİ İTİRAFI!

Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu, 1991 yılında gazeteci Fatih Güllapoğlu’na bir mülakat verecek ve 6-7 Eylül’ün ardında Özel Harp Dairesi olduğu bilgisini ağzından kaçıracaktı. Ağzından kaçıracaktı, diyorum çünkü Yirmibeşoğlu daha sonra bu sözlerini yalanlayacaktı. 22 Ağustos 1988 ila 30 Ağustos 1990 tarihleri arasında Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri olan Yirmibeşoğlu, geçmişte Özel Harp Dairesi Başkanı olarak da görev yapmış bir askerdi. Genelkurmay çatısı altındaki bu birimin, Kıbrıs Harekâtı’ndaki rolünü anlatırken birden, “...6-7 Eylül olaylarını ele al...” demiş, Güllapoğlu’nun “Pardon Paşam, anlamadım, 6-7 Eylül Olayları mı?” diye sorması üzerine, “Tabii,” diye devam etmişti: “...6-7 Eylül de bir Özel Harp işiydi. Ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı.”

FOTOĞRAFLARA HERKES BİR KEZ OLSUN BAKMALI

Öyle anlaşılıyor ki, 6-7 Eylül kolektif bir çalışmadır. İstihbarat örgütü devrededir. Hükümet, en iyi niyetli yorumla, protesto gösterilerinden medet ummaktadır. Hükümetçe himaye edilen bazı gruplar, kışkırtmaya yönelik rol üstlenmiş, sokaklarda gösteri ve şiddete göz yumulmuş, olaylara zamanında ve gerektiği gibi müdahale edilmemiş, gayrimüslim vatandaşların can ve mal güvenliği korunamamıştır. Türk basınının bazı yayın organları ise olaylar öncesi ötekileştiren, hedef gösteren haber ve yorumlar yapmışlardır. Arşiv kayıtları, bu gazetelerde çalışan kimi bireylerin, -maalesef- gazetecilik mesleğinin sınırlarının ötesine geçtiklerini de gösterir.

Son olarak 6-7 Eylül Olayları'nın bilançosuna bakalım. Prof. Dr. Ayhan Aktar, "Cumhuriyet Tarihinin En Karanlık Gecesi" başlıklı yazı dizisinde, Hâkim Tümamiral Fahri Çoker'in Toplumsal Tarih Vakfı'na hibe etmiş olduğu özel arşiv belgelerine dayanarak, 4214 ev, 1004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 azınlık okulu ile aralarında fabrika, gazete yönetim binası, otel, bar ve genelev gibi yerlerin de bulunduğu toplam 5317 tesisin saldırıya uğradığının altını çizer. Dönemin İstanbul basını olaylarda ölenlerin sayısını 11 kişi olarak belirlemiştir. Saldırganlar dahil yaklaşık 300 ila 600 arasında yaralı olduğu iddia edilir. İngiliz ve Amerikan arşivlerindeki konsolosluk raporlarına göre, 60 Rum kadın tecavüze uğramış ve tedavi görmek üzere hastanelere başvurmuştur.[14] Rakamlar kuşkusuz çok şey söylüyor! Yine de 7 Eylül sabahı gün açıldığında ortaya çıkan o acı resmi, yıkım ve tahribatı daha iyi kavrayabilmek için arşivlerde bulunan fotoğraflara herkesin bir kez olsun bakması şarttır.

[1] Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1950-1995, Tevfik Çandar, s.51-52. Orijinal metindeki haliyle alıntılanmıştır.

[2] Bedii Faik'in tanımıdır. Faik ile yapmış olduğum 6 Kasım 2001 tarihli röportajdan.

[3] Babiâli Tanrıları Simavi Ailesi, İrem Barutçu, s. 41.

[4] 6-7 Eylül 1955 Olayları ve Bu Olaylara Türk Yazılı Basınının Etkisi, Alper Ceylan, s.42-46.

[5] A.g.y., s.54.

[6] A.g.y., s. 65.

[7] 6-7 Eylül, İstanbul Ekspres ve Gökşin Sipahioğlu, Raffi Hermon, bianet.org

[8] “6-7 Eylül Olaylarının Gerçekleşmesinde Kıbrıs Türktür Cemiyeti’ne Yöneltilen Suçlamalar ve Cemiyetin Önde Gelen Simalarının Savunmaları”, Derya Çakıcı, Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi, s.49.

[9] A.g.y., s.59.

[10] A.g.y., s.60-62.

[11] Adnan Menderes ve 6-7 Eylül Olayları, Şerif Demir, s.53.

[12] 6-7 Eylül 1955 Olayları ve Bu Olaylara Türk Yazılı Basınının Etkisi, Alper Ceylan, s.121.

[13] 6-7 Eylül 1955: Cumhuriyet Tarihinin En Karanlık Gecesi, Ayhan Aktar, sosyalbilimler.org, s.4.

[14] A.g.y., s.1.

Kaynak: <https://www.mesele121.org/>

